

Sosyalist Toplumda İktidar ve Demokrasi

Ceviren ALP SEVİNDİK

Devlet ve Devrim'in —belleklere ayrılmaz bir biçimde kazınmış olan ve eseri düşünenin aklına ilk gelen— temel teması **yıkıcı ve zorla yapılan** bir olay olarak devrim temasıdır. Devrim, iktidarın ele geçirilişine indirgenemez. Bu olay, aynı zamanda eski devletin yıkılışını da kapsamalıdır. «Burada önemli olan, eski devlet makinasının kalacağı mı, yoksa yıkılacağı mıdır?» der Lenin.¹ **Spren-gen, zerbrechen**, yıkmak, parçalamak; metnin tonuna egemen olan kelimelerdir bunlar. Lenin'in polemikliği, iktidarın ele geçirilmesini istemeyenlere yönelmemiştir. Yani saldırısının hedefi, **reformizm** değildir. Tersine, bu polemik iktidarın ele geçirilmesini isterken aynı zamanda eski devletin de yıkılmasını istemeyenlere yönelmiştir. Hedef aldığı yazar, Kautsky'dir. Ancak şurası belirtilmeli ki, bu da 1917'den sonra (örneğin, «Terörizm ve Komünizm» ile) ortaya çıkan Kautsky değil, oportünizme karşı mücadeleye adanmış yazılar yazan Kautsky'dir; yani devrim **isteyen**, ama eski devlet makinasının yıkılmasını **istemeyen** Kautsky'dir.

İlk izlenimde metin, uzlaşmaz, fakat sekter bir görünüm taşır; ilkel, «Asya'lı öfkesi» ile dolu, «şiddet için şiddeti» öngören bir ilahidir sanki. Makaleden, devrimin, en kaba ve dış özelliklerine indirgenmiş bir hali yükselmekte gibidir: Kışık Saray'ın ele geçirilmesi, alevler içindeki İçişleri Bakanlığı, eski hükümetin, politik personelin tutuklanmaları ve idamları gelir gözler önüne. İşte bu yorumdur ki, **Devlet ve Devrim'in** 1928'den 1953'e kadar uzanan çeyrek yüzyıllık Stalin döneminde Rusya'da ve tüm dünya Komünist Partilerindeki kabulünü sağlamıştır. Devrim şiddettir. Kautsky şiddet istemediği için bir sosyal-demokrattir. Hedefiniz iktidarın zorla ele ge-

çirilmesi değilse bir Komünist olmanız imkânsızdır. 1953 yılına kadar, şiddetin zorunluluğu konusunda kuşkular beslemeye kalkışacak bir Komünist Parti (İtalya Komünist Partisi de dahil) militanı, bugün «barışçı, parlamenter yol» konusunda kuşkular beslemeye kalkışan biriyle aynı konumda bulurdu kendisini.

Lenin'in şiddetin **karşısında** olduğunu söylemek gibi bir ahmaklık yapmayacağım elbette. Lenin şiddetli bir ayaklanmadan yanaydı; tıpkı 1917 Haziranında devrimin barışçı gelişmesini savunduğu gibi. Koşullara göre birini ya da ötekini savunurdu. Ama düşüncesinin değişmez olduğu bir nokta vardı: Devlet makinası **bütün** durumlarda **yıkılmalıdır**.

Devrime ulaşılmasını sağlayacak yollar bir dereceye kadar raslansaldır; önceden tartışılması boşuna olan bir olaylar dizisine bağlıdır. Devrimci oluşumun mükemmelliğinin göstergesi tek başına dökülen kanın miktarı olamaz. Devrimin aslı sorunu olan, kaçınamayacağı **yıkma olayı** (ki bunun için şiddet tek başına yeterli bir güvence olamaz), kitlelerden **ayrı** ve onlara **karşı** bir iktidar olarak burjuva devletin yıkılmasını ve bunun yerini **yeni tip** bir iktidarın almasını ifade eder. Aslı sorun budur.

Lenin, eski devlet makinasının yıkılması gerektiğini, çünkü burjuva devletin iktidarın kitlelerden **ayrılmasına**, onların iktidardan **yoksun kılınmalarına** dayandığını söyler. Kapitalist toplumda demokrasi, en iyi halinde bile «kapitalist sömürünün çizdiği dar sınırlar içinde kalmaktadır». «Nüfus çoğunluğunun toplumsal ve politik faaliyetlere katılması engellenmektedir.» Burjuva devletin tüm mekanizmaları, «yoksulları politikadan uzak tutan, dışlayan ve onları demokrasiye aktir-

olarak katılmaktan alıkoyan»² kısıtlamalardan ibarettir. Bu tip devleti koruyacak olan bir sosyalist devrim, kitlelerle iktidar arasındaki **ayrılığı**, onların **bağımlılığını** ve boyun eğmişliklerini de canlı tutar.

Üretim araçlarının toplumsallaştırılması, eğer sermayenin yönetiminden kurtuluş, toplumun kendi kendisinin efendisi haline gelip üretici güçleri kendi bilinçli ve planlanmış denetimi altına alması demek oluyorsa, böyle bir ekonomik kurtuluş ancak üretkenlerin kendi insiyatifleri ve özyönetimleri eksenine dayalı bir politik biçimle mümkün olabilir.

İşte burada **Devlet ve Devrim'in** gerçek temel temasıyla karşılaşırız. Burjuva devlet makinasının yıkılması, alevler içindeki İçişleri Bakanlığı, barikatlar demek değildir. Tüm bunlar olabilir, ama aslı sorun değildir. Devrim için aslı olan, emekçi sınıfları iktidardan ayıran diyaframın yırtılması, emekçi sınıfların kurtuluşa ve öz belirleyiciliğe kavuşmaları, iktidarın doğrudan doğruya halkın eline verilmesidir. Marx, Paris Komünü'nün, «işçi sınıfının yalnızca varolan devlet makinasını ele geçirip onu kendi amaçları için kullanamayacağını» kanıtladığını söylemiştir. Yapamaz; çünkü sosyalist devrimin hedefi, «bürokratik - askerî makinayı bir elden ötekine geçirmek»³ değil, iktidarı doğrudan doğruya halkın eline vermektir. Bunun için de sözkonusu makinanın paramparça edilmesi gerekir.

Bu birkaç satır en ciddi değinmeyi gerektirir: Sosyalist devrim askerî - bürokratik makinayı «bir elden ötekine» geçirmekle yetinemez; askerî - bürokratik devlet makinasının yıkılması Marx'a göre, «her gerçek halk devriminin önkoşuludur» ve Lenin bir «halk devrimi»nin, «halk kitlesinin, çoğunluğunun, zulüm ve sömürü altında ezilen en alt düzeydeki toplumsal tabakaların bağımsızca ayaklanıp bütün bir devrim sürecine **kendi öz** isteklerinin, yıkılmakta olan eski toplumun yerine kendi kollarıyla bir yeni toplum kurmak üzere **kendi** girişimlerinin damgalarını vurdukları»⁴ bir devrim olduğunu söyler.

Pasajın mantığı açıktır. Eski makinanın yıkılması demek, burjuva devletin demokrasiye koyduğu sınırların yıkılması demektir. «Dar, kısıtlı» demokrasiden, tam demokrasiye geçişi ifade eder. Ve Lenin, «tam demokrasi-

nin eksik demokrasiden nitelikçe farklı» olduğunu belirtir. Biçimsel olarak yalnızca bir nicelik değişikliği gibi görünen olayın ardında, «belirli kurumların yerini temelde farklı bir düzene ait başka kurumların alması»⁵ yatmaktadır.

Kautsky'ye karşı yürütülen polemiklerin belirleyici önemi burada da kendini gösterir. Kautsky'yle olan bu çatışmanın önemi, Lenin'den sonraki işçi hareketi deneyinde sorunun özü olan bir ikilemi ortaya çıkarmasından ötürüdür. Kautsky iktidarın ele geçirilmesini istiyor, ama devletin yıkılmasını istemiyordu. Gerekli olan, zaten varolan devlet makinasına basitçe elkoyup onu kendi amaçlarımız doğrultusunda kullanmaktır, diyordu Kautsky. İki formülün farklılıkları üzerinde duran biri, masum terim farklarının ardında çok daha önemli ve derin bir farklılaşma bulacaktır. Lenin için devrim, iktidarın bir **sınıftan ötekine** geçirilmesinden ibaret değil, fakat aynı zamanda **bir iktidar tipinden bir başka iktidar tipine** geçiştir: Lenin'de bu ikisi birbirinden ayrılmaz, çünkü iktidarı ele geçiren işçi sınıfı aynı zamanda kendini yöneten işçi sınıfıdır. Öte yandan Kautsky için iktidarın ele geçirilmesi, **yeni bir iktidarın** inşası anlamına gelmez; işçi sınıfını **temsil eden**, fakat kendileri işçi sınıfından olmayan politik kadrolar **eski** iktidarı kullanabilmeye terfi edeceklerdir yalnızca, Lenin için sosyalizm, kitlelerin kendi kendilerine hükümet etmeleridir: Sosyalizmde «nüfusun **çoğunluğu**, yalnızca oylama ve seçimlerde değil, **fakat her günkü faaliyetlerin yönetilmesinde de bağımsız** bir rol alacak düzeye yükselecektir». «Sosyalizmde **herkes** yönetecek ve giderek kimsenin yönetmemesine alışacaktır.»⁶

Kautsky'ye göre sosyalizm, **kitleler adına** iktidarın kullanılmasıdır. Lenin'e göre sosyalist devrim eski devleti yıkmak zorundadır, çünkü sosyalist devrim **yönetenlerle yönetilenler arasındaki farkı** ortadan kaldırmak zorundadır. Oysa Kautsky'ye göre, devlet ve onun bürokratik aygıtının yıkılmaması gerekir, çünkü bürokrasi, başka bir deyişle yönetenlerle yönetilenler arasındaki fark, yokedilemez, her zaman varolacaktır. Lenin için devrim tüm efendilerin sonu demektir, ama Kautsky için yeni bir efendinin gelişidir.

Tekrar ediyorum, Lenin'in bu polemîği yöneltiltiği Kautsky, halen bir Marksisttir ve sınıf devleti kavramına sıkı sıkıya sarılmıştır. Şüphesiz, politik bakış açısından katı bir **uvriyerizm** vardır. İkinci Enternasyonal Marksizminin tümünde olduğu gibi Kautsky'de de sınıfsal konum kavramı öylesine katıydı ki, çoğu zaman kapalı bir birlik anlayışına dönüşüyordu. Lenin'in Plekhanov'a muhalefet ederken Marx'ın «halk devrimi» kavramı üzerine yazdıkları kolayca Kautsky'ye kadar uzatılabilir.

Katı sınıf konumu kavramı bir yana Kautsky'nin **iktidar** hakkındaki düşünceleri, onda sonraları göreceğimiz gelişmelerin tohumunu daha o zamandan taşıyordu. Yıkılması gerekmeyen, fakat ele geçirilip istenen amaçlar doğrultusunda kullanılacak bir devlet, parçalanmayacak, fakat «bir elden ötekine» geçirilecek askerî - bürokratik makina düşünceleri, sınıf yapısından **kopuk** bir devlet kavramının olgunlaşmamış halidir. Böyle bir devlet, teknik veya «tarafsız» bir aygıt, onu denetleyene ve kullanana bağlı olarak iyi veya kötü şeyler yapabilecek bir araçtır.

İktidarın yıkılmasını ve dönüştürülmesini içermeyen basit ele geçirme teorisi, **sınıflar - üstü** devlet teorisinin tohumlarını taşır. Belki de daha yerinde bir deyişle, iki aşırı kutup arasında, yani devrimi ve sosyalizmi belirli **politik kadroların** (parti bürokrasisinin) iktidara terfî ettirilmeleri yolunda bir zorunluluk olarak gören, kayıtsız bir öznelcilikle, sınıflar - üstü devlet kavramı arasında mekik dokumayı ifade eder. Birinci kutup Rakosi - tipli olarak bilinen rejimi ortaya çıkarır: Resmî emirle kurulan «proletarya diktatörlüğü»; diktatörlük bundan sonra zaman içinde giderek evrim geçirip başka bir kavram halini alabilecektir... «Bütün halkın devleti». İkinci kutupta ise sosyal - demokrat bürokrasinin, geleneklere fazla bağlı önderlerini görürüz: Scheidemann'lar, Leon Blum'lar, Mollet'ler ve Wilson'lar vardır bu kutupta. Bu adamların hepsi de burjuva devletine hizmet ederler ve hizmet ettikleri içindir ki, böylece **tüm** toplumun çıkarlarına, «genel» ve «ortak» çıkarlara hizmet ettiklerine inanırlar.

Politik mücadelenin hedefi, «parlamentoda çoğunluğu kazanıp devlet iktidarını ele geçirmek ve parlamentoyu hükümetin efendi-

si haline dönüştürmektir.»⁷ diye yazar Kautsky. Parlamento —şüphesiz— şimdiye kadar hep varolmuştur, bundan böyle de varlığını sürdürecektir, zaten varolmalıdır da. Sınıflardan bağımsız olması bir yana, tarihî dönemlerden de bağımsızdır parlamento. Bu artık sınıflar - üstücülüğün doruğudur. Kautsky'nin (ve onun günümüzdeki taklitçilerinin) formülü, parlamenter rejimin, burjuva toplumunun sınıfsal yapısına herhangi bir yoldan bağlı olabileceğini, bir varsayım olarak bile kabul etmez. Bu formül, Marx'ın modern temsilî devlete yönelttiği eleştiriyi, silinmiş bir karatahta haline sokar. Üstelik, parlamenter rejimin herhangi bir sınıf özelliği taşıdığını kabullenmemeye her an hazır olduğundan, eleştirisini rejimin kendisine değil de, onun suistimali hallerine yöneltir. Rejimin **kendisinde** bir şey görmez; seçim hileleri, **transformismo, sottogoverno**, v.b. olaylardır.⁸

Togliatti'nin de öngörmüş olduğu «gerçek parlamento»yu, «ulusun gerçek aynası»nı korumak için, sözkonusu «kural - dışı»ların üzerinde önemle durur: «Yaşlı tilkiler»in düşleyebileceği biricik ütopya budur.

Parlamentoda çoğunluğu sağlamak ve parlamentoyu hükümetin efendisi haline dönüştürmek. Kautsky için belirleyici soru, **parlamentoda** denetimin kimde olduğudur; yani parlamentonun politik kadrosunda, radikal de olsa, basit bir değişiklik yalnızca. Daha ileri gitmek mümkün ve zorunludur, asıl sorun yönetenlerle yönetilenler arasındaki farkı ortadan kaldırmaktır... Kautsky böyle bir şeyi düşleyemez bile. Onun formülü, «hükümetin efendisi» olan parlamentodur. Lenin'in formülü ise «parlamentonun efendisi» olarak halkı gösterir; yani parlamentonun bu türden bir baskı altına alınmasını öngörür.

Parlamenter sistemin bu Leninist eleştirisini çok iyi kavramalıyız. Bu ilkel ve sekter bir eleştiri değildir, Bordiga'nın parlamentoyu bir «hile», politik demokrasiyi bir «hile» olarak niteleyen kısır eleştirisine benzemez. Bordiga'nın eleştirisi Komünist geleneklerde tarihî bir egemenlik kurmuş bir eleştiridir. Ne var ki, bu kısır eleştiri liberal demokrasinin sınıf analizini yapmayı başaramamış, onun büyümesinin, kapitalist sosyo - ekonomik düzene olan organik bağımlılığını kavrayamamıştır.

Parlamentoyu ve modern temsilî devleti, sanki bunlar yönetici sınıf tarafından bilinçli olarak halkı aldatmak için «icat edilmiş» kurumlar gibi (tıpkı Voltaire'in dinin papazların bir icadı olduğunu söylemesi gibi), bir takım öznel terimlerle suçlar. Stalin döneminin ve bugüne kadar uzanan Stalin sonrası dönemin politik döngülerinin deneyini yakından etkileyen, sosyalist toplumda **demokrasi** ve **iktidarın yapısı** sorununa karşı uyanan mihilist saygısızlığın bu eleştiriden doğmuş olduğu hatırlanırsa, onun yüzeyselliği ve kısırlığı daha iyi anlaşılabilir. Oysa **Devlet ve Devrim**'de Lenin'in parlamento eleştirisi ilk kez olarak, Marx'ın modern temsilî devlet eleştirisini anahtarıyla yerli yerine koymaktadır. (Lenin'in kendi düşüncesinde de ilk kez olmaktadır bu; ve onun politik teoriye kesinlikle en büyük katkısı sayılan **Devlet ve Devrim**'inin belirleyici önemi de buradan ileri gelir.) O kadar ki, politik pratik düzeyinde **Devlet ve Devrim** Lenin'in ilk kez olarak Sovyet'in özgünlüğünü keşfetmesine tekabül eder. (Sovyet'in ilk olarak 1905 Devrimi'nde ortaya çıktığına bakılırsa, Lenin uzun zaman bunu anlamayı başaramamıştır.) **Devlet ve Devrim** politik teori düzeyinde de Lenin'in, «proletarya diktatörlüğünün» partinin diktatörlüğü demek olmadığını keşfetmesine tekabül eder. Proletarya diktatörlüğü Paris Komünü'dür; yani Lenin'in ta 1917'nin ilk aylarına kadar «burjuva demokratiğinin» aşırı bir biçimi olarak nitelediği Paris Komünü.

İki bakış açısı arasındaki fark, son derece köktendir. Birincisinde, parlamentonun eleştirisi giderek **demokrasinin** eleştirisi haline dönüşmektedir. Lenin'de ise tam tersine, parlamentonun, yani **liberal** veya **burjuva** demokrasinin eleştirisi, parlamentonun **anti - demokratik** yapısının eleştirisidir. Bu eleştiri, «tam» demokrasi, sovyetlerin demokrasisi, yani sosyalist demokrasi adını almaya hak kazanmış tek demokrasi lehine yapılmaktadır.

Marksist literatür, Marx'dan bu yana, ciddiyet bakımından **Devlet ve Devrim**'deki parlamento eleştirisiyle karşılaştırılabilecek başka hiçbir eser tanımamıştır. Lenin'in eserine baştan sona can veren o derin demokratik anlayış, bu derece yaygın olarak başka hiçbir metinde görülemez. Zorunlu tem-

silcilik, temsilciliğin temsil edilenler tarafından her an geri alınabilmesi, «parlamentar **değil**, çalışan, aynı zamanda hem yürüten, hem yaşayan bir yapıya» duyulan istek ve bu yapıdaki temsilcilerin «çalışmak, kendi yasalarını kendileri yürütmek, sonuçlarını gerçek hayatta sınamak ve hesabını doğrudan doğruya temsil ettiklerine vermek zorunda»⁹ oluşları; tüm bunlar parlamentonun «reforma» uğratılması değildir şüphesiz. (Parti bürokrasisi sayesinde bazı küçük yerel fraksiyonlar bunu böyle sanırlar, bu yüzden de Lenin'i parlamentarizmle suçlarlar, ama bu açıklama, onların suçlamalarıyla «uyuşmaz».) Bu, parlamentonun baskı altına alınması, onun yerine «konsey» veya «sovyet» tipi temsilci organların konmasıdır. Yine Lenin'in sözleriyle ifade edecek olursak, «belirli kurumların yerini temelde farklı bir düzene ait başka kurumların almasıdır.»

Devletin yıkılması ve yerini «proleter demokrasie» ait kurumların, yani emekçilerin kendi özyönetimlerinin alması... Lenin'in düşünce çizgisi öylesine kesindir ki, buradan kalkarak en ileri sonuçlara varmakta bir an bile duraksamaz: Sosyalist devlet —sosyalizmin (yani Komünist toplumun ilk aşamasının) halen bir devlete ihtiyaç duyduğu gözönüne alınarak— burjuva devletin bir kalıntısıdır. Hiçbir kapitalist, hiçbir sınıf kalmadığında ve dolayısıyla herhangi **bir sınıfın baskı altına alınması** gerekmediğinde devlet de yok olacaktır. Ama şimdi, «fiili eşitsizlik doğuran burjuva nitelikli hukukun»¹⁰ korunması gerektiğinden (yani «herkese ihtiyacına göre» ilkesi yerine, «herkese emeğine göre» ilkesi geçerli olduğundan) devlet henüz tümüyle yok olmamıştır. Çünkü daha ilk aşamasında «Komünizm ekonomik olarak yeterli olgunluğa **erişemez**, kapitalizmin geleneklerinden veya izlerinden bütünüyle **kurtulamaz**». Bundan türeyen ilginç olgu da şudur ki, Komünizm ilk aşamasında «burjuva hukukunun dar ufkundan» sıyrılmaz. «**Tüketim** mallarının paylaşımına ilişkin burjuva hukuku, kaçınılmaz şekilde, **burjuva devletin** varlığını öngörürler.» (Çünkü hukukun korunmasını gözetecek bir baskı aygıtı olmaksızın, hukuk hiçbir anlam taşımaz.) Lenin buradan şu sonucu çıkarır: «Komünizmde burjuva hukuku ve burjuvazisiz burjuva devleti bir süre yaşarlar.»¹¹

Gördüğümüz gibi, sosyalizmin gelişme düzeyinin buradaki ölçüsü, demokrasinin gelişme düzeyidir. Devletin yok olması olayı geliştikçe ve kitlelerin özyönetimleri genişledikçe, Sosyalizmden Komünizme geçiş yolunda ilerleniyor demektir. Komünizm, Volga - Don kanalı, artı, devlet anlamına gelmez. Komünizm «ormandaki ağaç kümelerinin siperi», artı, polis, toplama kampları ve bürokratik kaadir-i mutlaklık değildir. Lenin'in kavramı başkadır. Ama bu kavram bugün hâlâ yalnızca bir kavram olduğundan, bütün tabuları reddetmeli ve açık konuşmalıyız.

Devlet ve Devrim 1917 Ağustos ve Eylül'ünde, devrim yükseldiği sıralarda yazılmıştı. Lenin'in yazılarının hiçbirisi «düş ürünü» değildir. Hele **Devlet ve Devrim** hiç değildir. Lenin'in bunu yazmaya koyulması, sürmekte olan devrim sırasında, atılacak adıma karar vermek içindir. Lenin gerçekçiydi, «ilhamlara» ve anın politikasının esinlediklerine güvenmez, ne yaptığının tümüyle bilincinde olarak gözünü eyleme dikerdi. İşte **Devlet ve Devrim** böyle bir anda, böyle bir adam tarafından yaratıldı. Oysa bugün, Lenin'in sosyalizm kavramı ile günümüzde varolan sosyalizm arasındaki fark, tıpkı dağdaki vaiz ile Vatikan arasındaki fark gibidir; bunu görmek için çevremize şöyle bir bakınmamız yeter.

Kabul etmemiz gereken cevap —ama iyi düşünerek, sakince ve dramatize etmeden vermemiz gereken cevap— hepimizin bildiği cevaptır: Bugün sosyalist dediğimiz ülkeler, yalnızca mecazî anlamda öyledirler. Bunlar

artık, kapitalist olmayan ülkelerdir. Bu ülkelerde temel üretim araçlarının hepsi millileştirilmiş, devletleştirilmiş, ama toplumsallaştırılmamıştır; bu da farklı bir olaydır. Bu ülkeler dünya emperyalist zincirinin kırılmış halkalarıdır (ve şimdiye kadar bu zincir hep en zayıf halkasından kırılmıştır). Bu Çin için de, «halk demokrasileri» için de, Sovyetler Birliği için de geçerlidir. Bu ülkelerin hiçbirisi gerçek sosyalist değildir, olamazlar da. Sosyalizm ulusal bir olay değil, dünya çapında bir oluşumdur. Bu muazzam oluşum —ki bugün dünya kapitalist sisteminin parçalanışının tümüyle üstündedir— her gün yaşadığımız bir olaydır ve bu oluşumun büyüklüğüne bakıldığında, onun yalnızca bir gün içinde limana ulaşmasının imkânsızlığı görülür. Oluşum herkesin gözleri önünde gerçekleşmektedir. Ancak sosyal-demokrasinin yarı kör «taşkafalılığı», eyerde her zaman kendisinin oturacağından öylesine emindir ki, kendini bu oluşuma kaygısız kalma lüksüyle ödüllendirebilmektedir. Bu sosyal - demokrat kuruntusu, **Devlet ve Devrim**'in artık gününü doldurmuş olduğunu düşünebilecek başkalarının da varacakları noktadır. Günümüze bu kadar uyan ve ilgili olan çok az yazı vardır. Hayır, Lenin zamanını doldurmamıştır. Ulusal sosyalizm, «sosyalizmin tek ülkede inşası»... zamanı dolan şeyler bunlardır. Komünizm «yerel bir olay olarak kalamaz» demiştir Marx: «Proletarya ancak dünya tarihi içersinde bir düzlemde varolabilir, tıpkı komünizm gibi onun eylemi de ancak dünya tarihi çapında olursa varlığını sürdürebilir.»¹²

¹V. İ. Lenin, «Devlet ve Devrim», Üç Ciltte Seçme Eserler, Cilt II, s. 395.

²Aynı yerde, s. 371 - 372.

³Aynı yerde, s. 330 - 331.

⁴Aynı yerde, s. 332 - 333.

⁵Aynı yerde, s. 335.

⁶Aynı yerde, s. 352.

⁷Aynı yerde, s. 397.

⁸Transformismo, krasit güçlerin ya da önderlerinin yönetici seçkinler arasında özümlediği süreçtir; terim ilk olarak Mazzini'nin Partito d'Azione'sinde, Risorgimento'dan sonra kullanıldı. İtalya'da egemen olan Sottogoverno pratiğine göre ikti-

ardaki parti doğrudan kendine bağlı paralel bürokratik örgütler kurarak Devlet yönetiminin kesimlerinin üzerinden atlar. En iyi bilinen örneği, eski Hristiyan - Demokrat bakan Bonomi'nin denetlediği bir çiftçi birliği olan Federconsorzi'dir; bu kuruluş İtalya çiftçiliğine hükümet finansmanının ana kaynağı olarak kullanılır ve böylece çiftçilerin siyasal gücünün kalesidir.

⁹Aynı yerde, s. 378.

¹⁰Aynı yerde, s. 378.

¹¹Aynı yerde, s. 381.

¹²Karl Marx, Alman İdeolojisi, Londra ve Moskova, 1965, s. 46 - 47.